

acceptera vår dödlighet som vi kan finna livets verkliga mening.

Den svenska utgåvan är inte bara en översättning utan en något utvidgad version av den engelska förlagan. Vad exakt det nya består i är inte lätt att få fram, eftersom den svenska utgåvan saknar register, något som förlaget gott kunde ha kostat på sig.

Stefan Andersson
FD, Dalby

DOI: 10.51619/stk.v9i2.24624

Caroline Klintborg. *Avstånd, delaktighet, längtan: Gudstjänst i en tid av religiös förändring*. Skellefteå: Artos. 2021.

177 s.

Titeln på religionspedagogen Caroline Klintborgs bok, *Avstånd, delaktighet, längtan*, sammanfattar också resultatet av hennes studie. Alla tre orden kan sägas prägla människors relation till Svenska kyrkans gudstjänster, ibland paradoxalt nog samtidigt. Klintborgs bok är en beskrivning av hur Asarums pastorat i Lunds stift under två års tid gjorde en aktiv satsning på att öka både deltagandet och delaktigheten i söndagens huvudgudstjänst. Syftet med studien är ”att undersöka hur församlingsbor och medarbetare i Asarums pastorat beskriver sin delaktighet i söndagens huvudgudstjänst och hur deras beskrivningar kan bidra till en förståelse för gudstjänstens plats och betydelse i en tid av religiös förändring” (s. 25). Klintborg har deltagit i såväl medarbetarsamlingar som gudstjänster och gjort intervjuer med församlingsanställda och församlingsbor om hur de upplever gudstjänsterna och gudstjänstsatsningen i pastoratet.

I bokens andra kapitel beskriver Klintborg sina teoretiska utgångspunkter: dels ritteori så som Martin Modéus tidigare använt begreppet i relation till Svenska kyrkans gudstjänster, dels begreppet delaktighet som någonting som förutsätter ett gemensamt intressefokus. Framställningen är präglad av Klintborgs intresse för hur ”människor

själva tolkar och förstår sina liv” (s. 25) och en förståelse av gudstjänster som en ”social praktik där lärande och undervisning om den kristna tron tar gestalt” (s. 13). Att lägga tonvikten på enskilda människors erfarenheter och lokala kontext värdesätts ofta inom dagens empiriska praktiska teologi. Även här fungerar det som ett effektivt sätt att belysa också större mönster i Svenska kyrkan i dag, utan att för den sakens skull göra anspråk på generaliserbarhet i varje detalj. Frågor om kyrkosyn och om varför gudstjänster beskrivs som kyrkans centrum finns också hela tiden i bakgrunden, men teorivalen gör att de inte riktigt kommer upp till ytan.

Även om Klintborg har en bredd i intervjuaterialet möter läsaren främst de anställdas berättelse. Pastoratets satsning har inte lett till fler gudstjänstfirare på söndagarna, och det är otydligt om de församlingsbor som kommer upplever en större ”delaktighet” än tidigare. Det är återkommande hur de anställda som intervjuas lyfter fram *sin egen* utveckling i relation till gudstjänsterna och värdet av processen för dem som arbetslag. Detta är i sig intressant. På ytan är det här en studie av en gudstjänstsatsning i en församling i Svenska kyrkan. För den initierade läsaren är det minst lika mycket en studie av något i ett globalt och historiskt perspektiv så märkligt som en kyrka där människor som arbetar heltid i densamma inte känner sig hemma i söndagens gudstjänst.

Ett av de stora värdena med studien är hur Klintborg följt arbetet på en och samma plats under längre tid, med ett och samma fokus. Det leder dock till etiska dilemman, framför allt för Klintborg själv, men i någon mån även i relation till den här typen av recension. Hur undviker man alltför värderande omdömen om ett namngivet pastorat som innehåller material från samtal med en namngiven kyrkoherde? Klintborg navigerar detta på det enda möjliga sättet: genom att vara försiktig och genom att lägga stor vikt vid att det ska vara svårt att identifiera enskilda anställda och församlingsbor, med kyrkoherden som enda undantag. När

intervjucitat återges vet läsaren bara vilken ”kategori” av informant som står bakom yttrandet, om det är en anställd eller en församlingsbo, men får ingen information om yrke, ålder eller kön. Eftersom Klintborg använder samma pseudonym för alla informanter ur samma kategori (till exempel ”M” för ”medarbetare”) blir det som läsare något förvirrande på grund av att man inte vet om hon citerar samma person flera gånger eller växlar mellan flera olika. Detta gör det också svårt att bedöma huruvida bredden i materialet är representerad bland de intervjuцитat som valts ut.

Avstånd, delaktighet, längtan är en studie av ett enskilt pastorat i Svenska kyrkan. Det vore lätt att kritisera studien för att vara ”inomkyrklig” eller ”svenskyrklig”. Det är den naturligtvis. Hur skulle en studie av gudstjänstarbetet i ett pastorat i Svenska kyrkan kunna vara någonting annat? Däremot hade boken inte behövt vara fullt så *svensk*. Svenska kyrkans gudstjänstliv är inte, lika lite som någon annan kyrkas, format i ett vakuum, utan är tvärtom beroende av och står i relation till många andra kyrkors gudstjänster, på många platser och under lång tid. Klintborg gör en typ av samhällilig omvärldsanalys där hon sätter in pastoratet i sitt lokala sammanhang, men det hade tillfört analysen ytterligare en nivå om hon också på ett tydligare sätt hjälpt läsaren med den teologiska omvärldsanalysen. Ett konkret exempel är de återkommande referenserna till hur kyrkohandboken för flera medarbetare i församlingen är en källa till frustration och besvikelse. Detta är relevant intervjumaterial att redovisa, men framställningen hade vunnit på att också diskutera den plats kyrkohandboken har i Svenska kyrkan och varför, liksom kritiken mot den i relation till kristen gudstjänsttradition.

Studien sätter fingret på obekväma sanningar, som den bristande teologiska kompetensen bland anställda. Om inte ens prästerna, med drygt fem års teologisk utbildning, anser sig vara ”skolade teologer”, utan formar gudstjänster utifrån vad som ”känns

bra” (s. 71), blir frågan vad teologisk kunskap alls är i Sverige i dag. En annan obekväma sanning handlar om i vilken utsträckning ”församlingen” likställs med de anställda. Detta problematiseras visserligen både av informanterna och av Klintborg själv, men förutsätts i texten. Mest uppseendeväckande är kanske när en av de intervjuade nämner att de anställdas ökade engagemang i gudstjänsterna till viss del har trängt undan ideellt engagemang, då till exempel kyrkvårdar halkat nedåt i ”hierarkin” när fler medarbetare än präst, musiker och vaktmästare har kommit in i bilden.

Avstånd, delaktighet, längtan bidrar till forskningen om gudstjänst i Sverige i dag. Klintborg visar hur en studie inspirerad av aktionsforskning kan vara relevant för att diskutera fenomenet i en kyrklig kontext. Boken synliggör på ett tillgängligt sätt hur forskningsstudier kan vara av direkt relevans för utveckling av teologiska praktiker. Boken kan också ses som en uppmaning till teologer att bedriva praktisknära forskning, då många av de teologiska frågor som Klintborgs studie väcker inte kan besvaras inom ramen för en renodlat religionspedagogisk eller beteendevetenskaplig studie, men likväl är av stor betydelse både för kyrklig praktik och utvecklingen inom akademisk teologi. Resultatet sammanfattas med en fråga om huruvida gudstjänsten överhuvudtaget kan utgöra kyrkans centrum ”om den saknar betydelse för ett flertal av kyrkans medlemmar” (s. 158). Här finns en tydlig kritik. Frågan är vilka teologiska resurser den teologiska forskningen tillsammans med Svenska kyrkan har att besvara den.

*Karin Rubenson
TD, Lund*

DOI: 10.51619/stk.v9i2.24625